

Aschheim im frühen Mittelalter. – Münchner Beiträge zur Vor- und Frühgeschichte 32, München 1988, 223 str., 29 sl., 56 tab., 19 kart, 16 priloge.

Aschheim, kraj severovzhodno od Münchna, je že več kot tisočletje znan častilec sv. Emmerama, monografija, ki jo predstavljam, pa ustvarja iz njega tudi pojem za proučevalce zgodnjega srednjega veka v Srednji Evropi.

Uvodni in najboljšejejši je prispevek Hermann Dannheimerja, ki objavlja svoja arheološka raziskovanja v kraju (cerkev Sv. Petra in Pavla z grobiščem) in njegovi neposredni okolici (dve grobišči in naselbina – vse iz poznomerovinskega obdobja). Rokopis je dokončal že leta 1981, kar ne zmanjšuje vrednosti besedila, le na nekatera vprašanja, ki so bila tedaj šele postavljena, bi bilo že mogoče odgovoriti. Tako je z gomilnim pokopom ob cesti proti Feldkirchnu, ki mu ga še ni bilo mogoče razložiti. Zadnja proučevanja pa že kažejo, da gre za vidni izraz naraščajočega družbenega razslojevanja Bavarcev na začetku 8. st.; ker je to hkrati čas, ko so že opuščali necerkvena pokopališča, jih je razmeroma le malo.

Najzanimivejši del je prikaz grobišča in ob njem postavljene cerkve Sv. Petra in Pavla. Grobišče je nekoliko starejše od nje. Najstarejši odkriti pokopi so iz zadnje tretjine 6. st., najstarejša cerkvena stavba pa iz okoli 600. Sedanja cerkev je sedma stavba po vrsti.

Bolj kot najdbe same po sebi, čeprav so tudi te lepe, pa bralca pritegne njihova resnično duhovita Dannheimerjeva razlaga. Čeprav je odkopal le jugovzhodni del nekdanje cerkve, se mu je posrečilo rekonstruirati celo prvo, tedaj še leseno zgradbo. To je storil s pomočjo modularne analize in pri tem kot mersko enoto ugotovil t.i. aschheimski čevljev (= 275,025 mm), katerega uporabo je dokazal tudi pri nekaterih drugih tedanjih stavbah na Bavarskem, bil pa je koristno uporabljen tudi pri meritvah aschheimskega polja.

Odkrite grobove je povezal v verjetno rodoslovno preglednico in to primerjal s posameznimi cerkvenimi zgradbami. Prazni grob št. 15 v notranjosti najstarejše cerkve, ob njeni južni steni, je zelo verjetno razložil kot prvi, začasni grob sv. Emmerama, ki je v drugi polovici 7. st. umrl na poti, le nekaj kilometrov stran. Celotno sozvočje najdb, pisanih virov, jezikoslovja in agrarnih raziskav ga vodi k misli, da je bil Aschheim v 7. st. frankovski davčni dvor, ki ga je upravljal neki velikaš, ki mu je bilo podložno tudi okoliško ozemlje.

Temu sledijo kratke analize nekaterih posamičnih najdb, ki so jih napisali Antje Dieke-

Fehr, Sigrud Müller-Christensen, Christiane Ott, Hans-Jürgen Hundt, Busso Peus, Vincent Mayr, Heinz Strehler, Georg Glowatzki, Angela von den Driesch, Mostefa Kokabi, Maria Hopf.

Zadnji del monografije sestavlja razprava Gertrude Diepolder, ki obravnava zgodovino, poselitve in razvoj aschheimskega polja in njegove okolice. Ker pa njeno delo ni bilo zgolj rutinsko, je preraslo v tisti del knjige, ki mu je bilo namenjeno največ pozornosti. Da je delo lahko dokončala in ga tehnično dovolj jasno predstavila (mnogobarvne karte), so z objavo celote počakali več let. Novost njene obravnave je v tem, kako je skušala določiti čas nastanka aschheimske poljske razdelitve. Skupno je uporabila arheološke podatke, pisane vire in retrogradno analizo zemljiškega katastra. Kljub temu ni mogla določiti natančnega časa nastanka poljske razdelitve. Posrečila se ji je le okvirna opredelitev od 8. do 12. stoletja. To pomanjkljivost je skušala odpraviti s poglobljeno metrično razčlenitvijo.

Ugotovila je, da so pri določanju poljskih meja uporabljali tri različne merske enote: rimski čevljev (296,853 mm), aschheimski čevljev (275,025 mm) in Karlov čevljev (333,960 mm). Čeprav je ujemanje njihovih meja s temi merili lahko v posameznih primerih naključno, pa je s tem, da je svoje delo razširila še na okoliške vasi, dovolj prepričljivo dokazala uporabo načrtnega merjenja. Zame najbolj jasen primer je vas Heimstetten, kjer je poleg tega videti tudi časovno zaporedje vseh treh meril. Vendar pisani viri kažejo, da se je vaška poljska razdelitev oblikovala šele v 14. stoletju. Tudi sicer se avtorici ni posrečilo zanikati dejstva, da so bili vsi trije načini merjenja v uporabi istočasno skoraj tisočletje. Vikinška trdnjava Trelleborg na Danskem, ki je bila postavljena konec 10. st., je bila urejena z rimskim in malim gotlandskim čevljem. Resda gre tu za gradnjo in ne za poljsko razdelitev, a je v nasprotju z mislijo Diepolderjeve, da je en gospodar uporabljal le en merski sistem, da različni merski sistemi na istem zemljišču torej kažejo različne gospodarje in s tem različne čase poljske razdelitve. S tako razlago je namreč skušala dokazati vsaj delno uporabnost metričnih analiz za časovno opredeljevanje poljske razdelitve. Verjetno v bistvu drži njena ugotovitev, da je rimski čevljev starejši od aschheimskega in ta od Karlovega, a njihova uporaba sama od sebe ne pove mnogo. Zato je tudi težko oceniti njeno misel, da uporaba rimskega čevlja in delno tudi aschheimskega kaže na vpliv romanskih staroselcev na nove germanske naseljence. Precej jasno pa je pokazala s primerjavo smeri cest, stavbnih ostankov in poljskih meja, ki so vsi obrnjeni

enako, da so mlajše delitve zemljišča upoštevale starejše vsaj glede njihove usmeritve.

Kljub nekaterim pomislekom se mi zdi, da je metrična analiza polja eden od vidikov, ki je pri retrogradni analizi poljske razdelitve lahko poveden – v nekaterih primerih bolj, v drugih manj. In morda je imela Diepolderjeva smolo in je začela prav z nejasnimi primeri. To bo – seveda – pokazalo šele bodoče delo.

Knjiga o Aschheimu v zgodnjem srednjem veku je polna iskrivih razlag in lepe predstavitve metode dela, zato jo je vredno brati. Iz nje se lahko marsikaj naučimo.

Andrej PLETERSKI

Branko Marušić: Starohrvatska nekropola u Žminju. Posebno izdanje »Historie archaeologicae«, sv. 1, Pula 1987, 154 str., 53 slik, 28 tabel, 2 priloge.

Izid »staroslovanske« monografije je pri nas še vedno praznik. Enega takih nam je pripravil Branko Marušić, ko je objavil staroslovansko grobišče iz Žminja v Istri. Izkopano je bilo v letih 1955–1957, in sicer pod vodstvom Borisa Bačića. Našli so 227 grobov, ki sestavljajo skoraj celotno grobišče. Zato in zaradi velikosti je najdišče izredno pomembno ne samo za poznavanje zgodnjerednjeveške zgodovine Istre, ampak tudi mnogo širšega prostora.

Knjiga ima topografski uvod, ki mu sledi katalog. Nadaljuje se z razčlenitvijo posameznih oblik grobov in prikazom pogrebnih običajev. Obširnejše je poglavje, v katerem je Marušić oblikovno razčlenil posamezne skupine predmetov v grobovih in jih ovrednotil po njihovih bistvenih značilnostih. V zaključnem poglavju je izsledke povzel in jih postavil v širši okvir staroslovanske naseljevanja Istre, pri čemer je že na kratko sintetiziral svoje dosedanje proučevanje te problematike. Knjiga ima tudi obširen nemški povzetek.

V načrtu se grobovi združujejo v pet skupin, ki jih je avtor označil od Z proti V z 1–5. Izziv časovno-prostorskega plastenja je v celoti sprejel in predstavil vrsto nazornih kart razprostranjenosti posameznih predmetov in lastnosti na grobišču. Tudi po tej poti je prišel na misel, da so se naselile najprej tri družine patriarhalnega tipa, nekaj pozneje pa sta se jim pridružili še dve. Šlo naj bi za priseljence iz Hrvatskega primorja, ki so prinesli s seboj že oblikovano kulturo. Na predstavljenem grobišču so pokopavali v času od 840 do 950.

Vendar pa pri pozornejšem branju naletimo na nekatere podatke, ki jih navaja avtor in ki se s to sugestivno podobo ne skladajo. Iz sl. 43 se poučimo, da so v skupinah 1–3 označeni starejši in mlajši grobovi, v skupinah 4–5 pa

le starejši. Že to nakazuje, da je vzhodni del grobišča starejši. To potrjuje tudi sl. 44, ki kaže, da je največ poganskih pogrebnih običajev v skupini 4, nemalo pa tudi v skupini 5. Nadalje kaže sl. 47, da so bili obsenčniki z odebilitvami na koncih najdeni le v skupinah 1–3. Ker gre med žminjskim nakitom za razmeroma mlado obliko nakita, tudi ti potrjujejo večjo starost področja skupin 4–5, kjer jih ni. Avtorjeva misel, da sta skupini 4 in 5 najmlajši, tako ne more držati. Povedano kaže, da je bilo ravno obratno. S tem je razrešeno tudi dozdevno nasprotje, na katerega je naletel avtor, ko je ugotavljal zastopanost posameznih oblik grobov v skupinah grobov. Grobna obloga tipa D, ki bi morala biti po razvojni shemi najstarejša, je najpogostejša v skupinah 4–5, kar se seveda ne sklada z njuno predvideno mladostjo, pač pa z njuno starostjo.

Če sta skupini 4 in 5 v resnici najstarejši, pa seveda ne drži tudi predlagana podoba prebivalstvenega razvoja. Enako se mi zdi še odprto vprašanje, od kod so prišli ljudje, ki so na prikazanem grobišču pokopavali. Avtor sam ugotavlja, da v Hrvatskem primorju ni grobov z oblogo iz plošč, medtem ko so v Žminju že prvi grobovi taki, kar naj bi bil odraz želje prišlekov, da bi pokazali privrženost novi domovini. Morda odgovori na tovrstna vprašanja glede na stopnjo raziskanosti v Jugoslaviji in ponekod v sosedstvu še niti niso mogoči. Morali bi natančno poznati stvarno in duhovno kulturo posameznih časovnih stopenj in področij, v okviru žminjskega grobišča pa natančno izločiti najstarejši sloj grobov, torej grobove prišlekov in njihovo kulturo. Šele primerjava obojega bi morda lahko pokazala izhodišče naselitve.

Pri sicer zelo vestni obravnavi posameznih vrst nakita na žminjskem grobišču bi njeno razumljivost močno povečala preglednica tipov, kakršna je bila, npr., predstavljena za različne vrste grobnih oblog. – V času, ko so izkopavali grobišče, terenska dokumentacija še ni zajemala vsega, kar bi si danes želeli. Tako ni risb posameznih grobov, ni podatkov o legi predmetov v grobovih, ni geodetskega posnetka površine najdišča, ki bi morda lahko pomagal pojasnjevati lego posameznih grobov.

Gledano v celoti pa je delo vzorno: urejeno, vestno, natančno. Brez tega celo zgoraj navedeni pomisleki ne bi bili mogoči. Po zaslugi te knjige in drugih del Branka Marušića postaja istrski zgodnji srednji vek izjemno raziskan in le želimo si lahko tudi drugod po Jugoslaviji tako sposobnih avtorjev. Prijetna knjiga nam vzburja domišljijo in vedno znova jo bomo z veseljem jemali v roko.

Andrej PLETERSKI